

Mircəfər SEYİD
AMEA Məhəmməd Füzuli adına
Əlyazmalar İnstitutunun
böyük elmi işçisi,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

İSTİQLALIYYƏT KÜÇƏSİ VƏ SALAM ŞUŞA

İstiqlaliyyət küçəsi - mənim küçəm. Ürəyim, taleyim küçəm... Tanrı elə bil səni mənim adıma yazıb, mənim adıma yozub.

İstiqlaliyyət küçəsi - qayğısız tələbə gəncliyim, altmış yaşda narahat dincliyim...

Müəllimlərimin çiçək açan arzusu, dövlətimizin alın yazısı...

Azadlığımızın daş təməli, azadlığımızın yol heykəli... İstiqlaliyyət küçəsi - baş tərəfdə dövlətimin ağ sarayı, bu yola səpələnib millətimin sevinci, kədəri, səsi, harayı.

Burdan igidlər keçib, burdan şəhidlər keçib. İstiqlaliyyət küçəsi. - Qulağıma səslər gəlir, Seyidin, Cabbarın avazı, Ədalətin sazı... Xanın, Arifin, Qədirin səsi - Qarabağ şikəstəsi... Qulağıma səslər dəlir- Qəlbimiz pıçiltısı, ruhumuzun muğam üstə hıçqırtısı.

Gəncliyimlə bağlı günlər, Haqsız günlər, haqlı günlər...

İdeya, əqidə məhəbbəti, Bu məhəbbətin yol həqiqəti.

Cəllad baltası ilə kəsilən toxpana meşəsi, Qan ağlayan Qarabağın Şuşası...

Ayağa qalxdıq, qürrələndik... Topa, atəşə tutulduq, güllələndik...

Sonra isə "istefa"lar, nifrətə, qəzəbə bükülmüş sözlər, kəlmələr...

Doğma yurdlara qayıdış əvəzinə, ordan köçmələr, gəlmələr...

Müharibə, qan, qırğın, itgi, od, alov, faciələr, kərdər, qəhər,

Viran olmuş kəndlər, şəhərlər, qapanan gecələr, açılmayan səhərlər.

İstiqlaliyyət küçəsi - Boz mərmər döşənmiş səki... Qədim şəhər, qədim Bakı...

Bir tərəfdə neft və milyonlar səltənətindən qalma yaraşlıq binalar - bayırşəhər,

Bir tərəfdə qala divarının diş-diş bürcləri, İçəri şəhər...

Yeraltı dünyaya açılan metro qapısı...

Palmalar, küləklərin zərbəsindən qəddini, əymiş küknarlar...

Sevgililərin görüş yerləri...

Bu da Nikolayın Duma binası.

Ötən əsrin əvvəlindəki fəsadların mənbəyi, mayası, anası.

İstiqlaliyyət küçəsi - Elə Nikolaydan qalma ağ cizgili yol,

Təmtəraqılı yol, allı-güllü yol...

Sevincli, kədərli, vüsallı, nisgilli yol...

Qulağıma səslər gəlir,

İgidlərin nərəsi titrədir torpağı, daşı...

Qafqaz İslam ordusunun hərbi marşı...

Dövlət himnimizin ilk sədəsi...

İstiqlaliyyət küçəsi - köhnə universitet binasından üzü nur, səsi gur müəllimlərimin səsi gəlir.

Qəflət yuxusundan oyandıığımız günlər...

Gələcəyimizə inandığımız günlər...

İçəri şəhərin qala pillələrinin yanında bir küncə çəkilib gizlincə üç rəngli, ayılı, ulduzlu bayrağımızın şəkl-

linə baxıb, kövrəldiyimiz, gizli-gizli alışıb yandıığımız günlər...

Bir şəkil də var idi məndə o vaxt. Qərbi, Azərbaycandan gəlmiş atamın yaxın, yaşlı bir qohumu bağışlamışdı mənə. Və bu sözləri demişdi: "Mustafa Kamal Paşanın şəkli. Bərk yerdə saxla, heç kimə göstərmə. Universitetdən çıxardılar, tutarlar. Bu şəkili Qərbi Azərbaycanda bir erməni bağışladı mənə. Sonra da gedib lazımı orqanlara xəbər verdi. Evimdə yoxlama aparıldı. Bir təhər canımı qurtardım. Köçüb gəldim buraya".

Qohumumun sözlərinə əhəmiyyət verməyib şəkili tanıdığım bütün tələbə dostlarıma göstərdim. Aradan bir müddət keçəndən sonra yay imtahanlarında bir fəndən qiymət ala bilmədim. Adımı çəkmək istəmədiyim bir müəllimə mənə məqbul qiymət yazmaqdan imtina etdi. Zərbənin hardan vurulduğunu bilməsəm də, hiss etdim ki, bu Atatürkün şəklinə görədir.

Ötən əsrin yetmişinci illərinin əvvəllərində Bakıda tələbə gənclər arasında qəribə bir oyanış var idi. Milli məsələlərdən daha çox danışılırdı. Müəllimlərimiz də heç nədən çəkinmədən həqiqəti söyləyirdilər. Düşdüyüm mühit dünyagörüşümü tamamilə dəyişdi. Özümə yeni dostlar, həmfikirilər tapdım. 1918-ci ildə yaradılmış dövlətimiz barədə məlumatlara malik oldum. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Fətəli xan Xoyski haqqında söhbətləri dinlədim. Əli bəy Hüseynzadənin, Əhməd bəy Ağayevin yaradıcılığı ilə maraqlandım. Və anladım ki, o dövrdə yaradılmış dövlətimiz, bugünkü res-

publikamız üçün zəmin olub. Ona görə də ilk respublikamızın qurucularına minnətdar oldum.

İstiqlaliyyət küçəsi - bu da köhnə parlament binası, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Hüseyn Cavidin Ev Muzeyi. İstiqlaliyyətimizin elan olunduğu, bayrağımızın ölçülüb, biçildiyi, ucaldığı, himnimizin ilk dəfə səsləndiyi, dövlətimizin ya randığı, özünü dünyaya tanıtdığı bina.

Bayrağımızın endiyi, himnimizin susduğu, təslim aktına qol çəkildiyi bina.

Təzədən dikəlib, oyanan bina, Tarixin sərt üzünü, tarixin dərd üzünü görüb məğrur-məğrur dayanan bina... Başı bələli bina, alını açıq, üzü ağ bina...

Azərbaycanın mərkəz nöqtəsi elə buradadır.

Azərbaycan elə burdan başlayır.

İstiqlaliyyət küçəsi - Ağdama, Xocalıya, Xankəndinə, Şuşaya, Ağdərəyə, Kəlbəcərə, Laçına, Qubadlıya, Zəngilana, Cəbrayıla, Füzuliyə, Xocalıya, İşğal altında olan bütün torpaqlarımıza yol burdan gedir.

* * *

Təxminən on il əvvəl hislərimə, duyğularına düşüncələrimə sığınıb yazdığım bu mənsür sətirlər 2020-ci ilin noyabr zəfərindən sonra məni arzularıma qovuşdurdu. Mavi ekrandan qələbə xəbərini eşidib eyvana çıxdım. Var səsimlə "Qarabağ bizimdir", - deyib dəmir yumruğumu irəli uzatdım. Gördümki, qonşularım da mənim kimi edir, sevinir.

Sevincdən axan göz yaşları, qələbə ruhu, gülüş, fərh, təbriklər, alqışlar, görüntülü telefon zəngləri...

- ... Mən də səni təbrik edirəm nənə qurban, hardan danışırısan?..

-Şuşadan.

Nənənin dili söz tutmadı. Əllərini yuxarı qaldırıb Allaha dua etdi.

- Nənə, ay nənə, nə oldu sənə, niyə belə gördün, yıxılmadın ki?..

- Nənə duasını bitirib, yenidən gözünü telefonun ekranına zillədi. Bu dəfə kövrəkliyini bir tərəfə qoyub ciddi bir tonda:

-Yox, niyə yıxılmalıydım ki, Allaha şükr edirdim. Yıxılan düşmənimiz olsun. Dualarım müstəcəb oldu. Şuşa azad edildi. Allah səni, yanındakı dostlarını qorusun. Bir daha o torpağa düşməni ayağı dəyməsin. Amin.

- Sağ ol, nənə. Komandiriniz deyir, sənin nənən əsl diplomatıdır. Nə qədər istəyirsən. danış. Dostları da sənin adını "diplomat nənə" qoyub.

-Keçmiş tarix müəllimiyəm də, Şuşanın ilk daşı qoyulan gündən bu günə kimi bütün tarixini bilirəm. Ölümədim, torpaqlarımızın düşməni caynağından alındığı günü də gördüm. Hamımızı öpürəm, bağrıma basıram. Qonşular toy-bayram edir. Şuşaya görə hamı məni təbrik edir. Bir kişi də araya salıb öpdü məni.

-Ay nənə, Şuşadan nə gətirim sənin üçün?..

-Dünyada tayı, bərabəri olmayan Cıdır düzünün havasını...

-Cıdır düzünün havasını necə gətirim, ay nənə?..

-Gətirə bilmirsən, gəl məni apar ora. Bir udum oranın havasını alım rahat olum. Elə bil ki, qolumdan tutub məni cənnətə apararsan.

-İnşallah, ay nənə. Söz verirəm ki, sənin arzunu yerinə yetirəcəm.

Beləcə, bir qadının əsgər nəvəsi ilə telefon danışığı bütün qonşuların diqqətini çəkdi. Hamı sevinc dolu bir həyəcanla nənə və nəvənin telefon danışığına qulaq asdı. Yenə həmin qadını qucaqlayıb öpdülər, təbrik etdilər...

Mən isə evə qayıdıb yazı masamın arxasına keçdim. Kompüterini kənara qoyub kağız-qələm götürdüm. Niyə, heç özüm də bilmədim. Bəlkə də, daha məlhəm bir yazı yazmaq üçün. Bəlkə də...

Yadıma zavallı Paşinyanın özünü və mənsub olduğu zümərəni nöqtəyəbənzətməsi, Qalib Ali baş komandan, prezident İlham Əliyevin isə nida işarəsindən danışması düşdü. Diplomatiyada siyasətçinin hər sözü, hər hərəkəti təhlil edilib qiymətləndirilir. Həmin durğu işarələrini nəzərimdə canlandırıb Zavallı Paşinyanın nöqtəyə, Qalib İlham Əliyevin isə nöqtənin üstündəki işarəyə oxşatdım.

Şuşa işğal olunan gün də beləcə kövrəlib qələmə sarılmışdım. Çünki mənim səngərim masa arxası, silahım qələm olub.

"Əziz Şuşa, sən azadsan!" kəlməsinin sehri bütün varlığını sarıb. Mən də var səsimlə qışqırıb "Əziz Şuşa, sən azadsan" sözlərini demək istəyirəm. Bəli, Şuşanın fəthi Qarabağın fəthidir. Bu fəth, bu qələbə Azərbaycan tarixinin ən parlaq səhifəsidir. Yüz illər sonra da haqqında qürurla danışılacaq bir hadisədir. Allaha şükürlər olsun ki, biz bu qələbənin şahidiyik. Bizdən sonra gələnlər nəsillər bu qələbəni əfsanələdirəcək. Əlinə silah alıb qələbə uğrunda vuruşan oğullar haqqında qəhrəmanlıq dastanları yaradacaq.

Mənə görə isə, bu müharibənin ən böyük qəhrəmanlarından biri general Polad Həşimovdur. Onun şəhidliyi bu milləti ayağa qaldırdı. Tovuzda baş verən həmin atışma, generalımızın şəhidliyi milləti bir yerə cəm elədi. Gözümün qabağında ağsaqqal kişilər hərbi komissarlığa gedib döyüşmək istədiklərini bildirdilər. Çünki azgün düşməni həddini aşmışdı. Sülh danışıqlarına məhəl qoymayaraq yeni torpaqlar işğal etmək fikrinə düşmüşdü...

Xalq və dövlət birliyi öz sözünü dedi. Bütün dünyaya bildi ki, xalqımız torpaq itkisi ilə barışmaq fikrində deyil.

Yadıma təxminən əlli il əvvəl bir söhbəti düşdü. İndi məşhur yazıçı olan, tələbə dostum Şuşadan danışdı. Söhbətinə qulaq assam da, adlarını çəkdiyi yerləri tanımadığımı hiss etdim.

- Sən Şuşanı tanımırısan, olmamısan orda?!

O, cavab vermədiyimi görüb daha da əsəbləşdi:

-Nətəri adamsan, ə sən? Bərdədə yaşayasan, yayda Şuşaya getməyəsən?.. Bu nətəri ola bilər?.. Oturub, durub, elə Gəlin qayasından, Ceyran bulağından, Tatarlar çayından, İsti sudan, Dəli dağdan, Taxta düzündən, Zülfüqarlı dərəsindən danışırısan. Pisləmirəm e oranı, deyirəm yəni bir dəfə də Şuşaya gedəydin dayna...

Cavab kimi aşıq gördüyünü çağırar desəm də, dostumun bu qınağı yaman təsir elədi mənə. Şuşanı indiyə kimi görməyim göynətdi qəlbimi. Yay tətili başlayan kimi tək tənha avtobusa əyləşib Şuşaya yollandım. Elə məndə Şuşa sevgisi də o vaxtdan yarandı. İlk dəfə qala divarlarının daşlarına əl çəkdim, sığalladım, oxşadım. Bu təmasdan ruhum, qəlbimə bir ilahi sevgi hopdu. Dünyanın ən böyük azərbaycanlılarından biri olan Üzeyir Hacıbəyovun gözdiyi yerlərdə oldum. Ruhən Natəvanın qəzəllərini dinlədim. Pənəhəli xanın səsinə eşitdim. Güllü bağda tək-tənha oturub qəlyan tüstülədən, buxara papaqlı kişini gören kimi tanıdım. Xan Şuşinski idi. Uşaq vaxtı Kəlbəcər yaylağında, Gəlin qayasında, Tatarlar çayının sahilində açıq havada keçirilən bir toy məclisində görmüşdüm onu ilk dəfə.

Çətinliklə də olsa, gedib bir addımlığımda dayanıb səsinin seyrinə düşmüşdüm. Və həyatım boyu bir daha o cür toy görmədim. Çaparların atyarışı, cavanların qurşaq tutub gülüşməsi, bəy tərifi, at belində gəlinin gətirilməsi, atəşfəşanlıq bu gündə gözələrimin önündən getmir.

Bakıda dərstdən çıxanda qəsdən filarmoniya bağına gəldik ki, uzaqdan da olsa, orda oturub qəlyan tüstülədən bu canlı əfsanəni görək, səsinə eşidək...

Axşama kimi heç bir bələdçi olmadan gəzib dolaşdım Şuşanı. Və mənə elə gəldi ki, Şuşanın ilk sakinlərindən biri elə mən özüməm...

Universitetdə dərslər başlayanda dostumun çəpəki baxışına təbəssümlə cavab verdim:

-Getdim, gördüm Şuşanı, getdim, sevdim Şuşanı. İnanmıram, bundan sonra bu şəhəri mənim qədər sevmən ola...

-Şuşalılar da, Bayat eli də seyid, peyğəmbər övladlarının xətrini istəyirlər. Xan qızı Natəvan dərdindən ölənlər, xan, zadəgan oğullarını bəyənəməyib ədəb-ərkanilə seçilən bir papaqçı seyidə könül verib, onunla ailə qurub: - Deyə, dostum bildirdi.

(Davamı 15-ci səhifədə)

İSTİQLALIYYƏT KÜÇƏSİ VƏ SALAM ŞUŞA

(Əvvəli 7-ci səhifədə)

Elə o vaxtdan Şuşanın vurğunu oldum. Ailəmə, övladlarıma da sevdirdim Şuşanı... Yayda istirahət yerinə çevirdim. Qərribə idi. Orda yaşayan yaşlı adamların hər biri canlı tarix idi. Qacarın yürüşündən tutmuş rus işğalına qədər hansı şuşalı bəyin öz dəstəsi ilə hansı küçədə necə döyüşdüyünü əzbər bilirdilər. Hansı məşhur adamın hansı evdə dincəldiyini, onlarla necə söhbət etdiklərini şövqlə danışdılar...

Bərdənin mərkəzində "Soyustrans" adlanan bir yer var idi. Əslində ora Avtobus vağzalı idi. Yayda taksi sürücüləri səs-səsə verib: "ay cənnətə getmək istəyənlər, gəlin bura", - deyərdi. Hamı bilirdi ki, onlar Şuşaya getmək üçün müştəri toplayırlar. Bəli, yay başlayan kimi Qarabağ camaatının ayağı açılardı Şuşaya. Bu duzlu, məzəli, sözlü-söhbətli, tarlı, kamanlı, qavallı şəhər yay aylarında hamını özünə çəkərdi...

Şuşa işğal olunanda isə... Yox, daha o dəhşətli, faciəli günləri xatırlamaq istəmirəm...

Elə həmin işğal günü tanımadığım bir qadının Bərdənin mərkəzində işlədiyim qəzet redaksiyasının yanında ağlayıb Şuşaya ağı deməsi az qala varlığını yox elədi. Səsin sehrinə, tilsiminə düşdüm. Qiyamət xəbəri, dünyanın məhv olması xəbəri kimi çatdı mənə o səs. Sonra isə... Özümə gəlib, qəbul eləmədim yurdumun, vətənimin Şuşasız qalmasını. Rədd elədim, özümdən kənarlaşdırdım qara fikirləri. İnandım, nə vaxtsa qələbə çalacağımıza. Mənə elə gəlirdi ki, tək məni yox, bir eli, bir rayonu ayağa qaldırdı o səs. Şuşanın işğaldan azad olunması münasibətilə işlədiyim institutda

bir otaqda oturduğum gənc alim qız yaxınlaşıb utancaq, çəkinəcəqli bir səslə məni təbrik etdi:

- Şuşamız mübarək, zəfərimiz mübarək, Qarabağımız mübarək. Təbrik edirəm Sizi.

Əvvəlcə təəccübləndim, sonra onun təbessümlü ciddi, çöhrəsinə baxıb gülümsədim. "Çox sağ olun", - dedim.

- Oxumuşam kitablarınızı. Ömrünüzün və yaradıcılığınızın çox böyük bir hissəsini Qarabağ uğrunda mübarizəyə həsr etdiyinizi bilirik. Kitablarınızda qeyd etmişiniz. Bədgüman olmayın, zəhmətinizi kifayət qədər qiymətləndirənlər çoxdur.

Alim qızın təbriki, təsəlliverici sözləri yaman kövrəltdi məni.

Son otuzbeş ildə az qala bütün xatirələr gözümün önündən gəlib keçdi. Mitinglər, qanlı döyüşlər, məğlubiyyət acıları. Müstəqil dövlətimizin bərpası.

Elə həmin axşam Şuşa haqqında yazmağa başladım.

Yetmiş yaşın astanasında. tək-tənha, oğul-uşaqdan uzaq, səlqişsiz, yığcam evimdə, mavi ekran qarşısında astadan deyirəm:

- Salam, Şuşam mənim, salam otuz illik həsrətim, salam alınmaz qalam mənim, salam viran olmuş yurd yerlərimiz, salam başı qarlı dağlarım, zümrüd meşələrim, bərəkətli düzənlerim, buz bulaqclarım, gurultulu çaylarım, açıq səmam, pənbe buludlurum. Azad olunmuş torpaqlarımın bütün yetirdiyinə beləcə salam apardım. Ruhumla, gözəgörməz vücudumla, tükənməz eşqimlə, məhəbbətimlə, dualarımla, Böyük yaradana - Allaha inamımla, sevgimlə yetirdim salamımı Şuşaya...